[2019] 1 ਐਸ. ਸੀ. ਆਰ. 168

ਦੇਵੀ ਲਾਲ

ਬਨਾਮ

ਰਾਜਸਥਾਨ ਦਾ ਰਾਜ

(2010 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 148)

ਜਨਵਰੀ 08,2019

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ, ਕੇ. ਐੱਮ. ਜੋਸਫ ਅਤੇ ਅਜੈ ਰਸਤੋਗੀ, ਜੇ. ਜੇ.]

ਦੰਡ ਕੋਡ, 1860:

ਐਸ. 302 ਅਤੇ ਐਸ. 120ਬੀ-ਚਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕਤਲ ਦਾ ਦੋਸ਼-ਪ੍ਰੋਸੀਕਿਊਸ਼ਨ-ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤ-ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ-ਤਿੰਨ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗ਼ੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ-ਹੋਰ ਦੋ ਦੋਸ਼ੀ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ-ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ-ਅਪੀਲ ਉੱਤੇ ਕਿਹਾਃ ਗ਼ੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮਾ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ-ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਲਾਭ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

ਸਬੂਤ -

ਹਾਲਾਤ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤ-ਪ੍ਰਤੱਖ ਮੁੱਲ-ਰੱਖਿਆ ਗਿਆਃ ਹਾਲਾਤ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਤਾਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਜਬ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਗ਼ੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮਾ

ਪ੍ਰਤੱਖ ਮੁੱਲ-ਆਯੋਜਿਤਃ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗ਼ੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਬੂਤ ਹੈ-ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰੇ।

ਕਾਨੂੰਨਃ

ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਸੰਭਵ ਹਨ (ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਵੱਲ) ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ।

ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਨੇ

ਰੱਖਿਆਃ 1. ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਕੇਸ ਹਾਲਾਤ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 222 ਅਤੇ 120 ਬੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ (ਪੀਡਬਲਯੂ-2), ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਧੀ (ਪੀਡਬਲਯੂ-5) ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਪਤਨੀ (ਪੀਡਬਲਯੂ-10) ਦੇ ਸਬੂਤ' ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ 'ਬੀ' ਦੁਆਰਾ ਪੀਡਬਲਯੂ-3 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮੇ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 6] [173-ਏ-ਬੀ]

2. ਨਾ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਗੁੰਮਸ਼ੁਦਗੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਅ ਉੱਤੇ, ਜਦੋਂ ਐੱਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੀ-73), ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ 'ਡੀ' ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 164 ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, (ਐਕਸ. ਡੀ-5), ਦੋਸ਼ੀ 'ਡੀ' ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-10 ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ 'ਡੀ' 5 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਘਰ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

10, 000/-। ‘ਡੀ 'ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੱਡਾ ਵੇਚਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। [ਪੈਰਾ 7] [173-ਬੀ-ਡੀ]

3. ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ 'ਬੀ' ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-10 ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸ਼ੀ 'ਬੀ' ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੇ। 50, 000/- ਦੋਸ਼ੀ 'ਬੀ' ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੈਜਰ ਬੁੱਕ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਬੀ' ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-10 ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਵੱਲੋਂ ਮੰਗੇ ਗਏ ਪੈਸੇ ਕਾਰਨ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾਹਾਂ ਭਾਵ ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-10 ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਰਾਸ-ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ 'ਬੀ' ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਕਦੋਂ ਉਧਾਰ ਲਏ ਸਨ। [ਪੈਰਾ 8]

4. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਗ਼ੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮਾ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਬੂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਦੀ ਲੜੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਝਿਜਕਦੀ ਹੈ।ਹਾਲਾਤ, ਇਸ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਇੱਕ ਸਜ਼ਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ। ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਠੋਸ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੀਡਬਲਯੂ-3 ਨੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 164 ਤਹਿਤ ਆਪਣਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਡੀ-5) ਦੋਸ਼ੀ 'ਬੀ' ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 9] [173-ਜੀ-ਐੱਚ; 174-ਏ-ਬੀ]

ਗੋਪਾਲ ਸਾਹ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ (2008) 17 ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 128-'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।

5.1 ਹਾਲਾਤ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਜਬ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅੰਡਰਲਾਈਂਗ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੇਨ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਬੂਤ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿੱਧਾ ਜੈਕੇਟ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੋ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਸਮੂਹਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੋ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਸੰਭਵ ਹਨ, ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਵੱਲ। ਦੋਸ਼ੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਸ ਲਾਭ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ। [ਪਾਰਸ 15,17] [177-ਸੀ-ਈ, ਜੀ-ਐਚ]

ਸ਼ਰਦ ਬਰਧੀਚੰਦ ਸਾਰਦਾ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਉਰਫ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ (2015) 11 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 43 : [2015] 3 ਐੱਸ. ਸੀ. ਆਰ. 947-'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।

5.2 ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੀ ਤੱਥ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵੇਖੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ' ਤੇ ਅਧੂਰਾ ਅਤੇ ਅਸੰਗਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਏ ਉੱਤੇ ਸਮੱਗਰ ਰਿਕਾਰਡ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਨੂੰ "ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ "ਸੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ" ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੋਸ਼ ਉੱਤੇ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ, ਸ਼ੱਕ, ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋਵੇ, ਸਬੂਤ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਲਾਭ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। [ਪਾਰਸ 16,18] [177-ਈ-ਜੀ; 178-ਬੀ]

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

(2008) 17 ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 128 ਪੈਰਾ 9 [1985] 1 ਐੱਸ. ਸੀ. ਆਰ. 88 ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸੀ। ਪੈਰਾ 14 [2013] 3 ਐੱਸ. ਸੀ. ਆਰ. 830 ਪੈਰਾ 15 [2015] 3 ਐੱਸ. ਸੀ. ਆਰ. 947 ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੈਰਾ 15 ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲਾਃ 2010 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 148.

2003 ਦੀ ਡੀ. ਬੀ. ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 852 ਵਿੱਚ ਜੋਧਪੁਰ ਵਿਖੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਿਤੀ 30.01.2009 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਨਾਲ

2010 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 149.

ਪੱਲਵ ਸ਼ਿਸ਼ੋਦੀਆ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੀਰਾ ਭਾਟੀਆ (ਏ. ਸੀ.), ਐਚ. ਡੀ. ਥਾਨਵੀ, ਸਾਰਦ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘਾਨੀਆ, ਦਿਗਵਿਜੈ ਸੋਢੀ, ਵਕੀਲ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ। ਅਨੀਸ਼ ਰਾਏ, ਮਿਲਿੰਦ ਕੁਮਾਰ, ਵਕੀਲ। ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਲਈ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਰਾਸਟੋਗੀ, ਜੇ. 1. ਦੋਵੇਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 120 ਬੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹਨ ਅਤੇ 30 ਜਨਵਰੀ, 2009 ਦੇ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ।

2. ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ 8 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 7.15 ਵਜੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵਿਜੈ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ-2) ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਨਿੰਬਹੇਰਾ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਲਿਖਤੀ ਰਿਪੋਰਟ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ-1) ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚਚੇਰਾ ਭਰਾ ਧਰਮ ਚੰਦ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਪਿੰਡ ਬਿਨੋਟਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਿੱਚ 7 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਦੀ ਸ਼ਾਮ 6 ਵਜੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦੀ ਧੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਉੱਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ, ਜੋ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਉੱਤੇ ਭਗਵਾਨਪੁਰਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 8 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਭਗਵਾਨਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਭਰਾ

ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦੇ ਗੋਦਾਮ ਦੇ ਬਾਹਰ ਉਸ ਦਾ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉੱਤੇ, ਇੱਕ ਲਾਪਤਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (. ਪੀ-75) ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਸ਼ੰਭੂ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ-3) ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ 7 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਜੀਪ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲਈ ਸੀ। ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲੋਗਰ ਅਤੇ ਬਾਗਦੀਰਾਮ ਨੇ ਢੋਲ ਚੁੱਕਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਸੀ। ਲੋਗਰ ਦੇ ਖੇਤ ਨੇੜੇ ਜੀਪ ਵਿੱਚੋਂ ਢੋਲ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ਼ੰਭੂ ਸਿੰਘ ਲੋਗਰ ਦੇ ਘਰ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਬਾਬੂ ਲਾਲ, ਲੋਗਰ ਅਤੇ ਬਾਗਦੀਰਾਮ ਲਗਭਗ 1:30 ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਢੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼ੰਭੂ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ-3) ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ 'ਤੇ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲੋਗਰ ਅਤੇ ਬਗਦਿਰਾਮ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪਣਗੇ। ਅਗਲੇਰੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ 5 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦਰਮਿਆਨ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤਿੱਖੀ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਢੋਲ ਚੁੱਕਣ 'ਤੇ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਨੇ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸੁੱਕੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬਦਬੂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸਾਗਵਾਨ ਦੇ ਰੁੱਖ ਦੀਆਂ ਤਾਜ਼ਾ ਕੱਟੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਕੱਢੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮਿਲੀ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ-73 ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ 11 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਨਿੰਬਹੇਰਾ ਵਿਖੇ ਰਸਮੀ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

3. ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਬਾਬੂ ਲਾਲ, ਦੇਵੀ ਲਾਲ, ਕੇਸ਼ੂ ਰਾਮ ਉਰਫ਼ ਪੰਚੀਆ ਮੀਨਾ ਅਤੇ ਲੋਗਰ ਰਾਵਤ ਵਿਰੁੱਧ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸੁਣਵਾਈ ਜੱਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਕੇਸ਼ੂ ਰਾਮ ਉਰਫ ਪੰਚੀਆ ਮੀਨਾ ਅਤੇ ਲੋਗਰ ਰਾਵਤ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਨੂੰ ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਅਤੇ 120-ਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੂੰ ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 120-ਬੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਰਚਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ।

4. ਦੋਵੇਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ 30 ਜਨਵਰੀ, 2009 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਿਆਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

5. ਵਿਰੋਧੀ ਦਲੀਲਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

6. ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਕੇਸ ਹਾਲਾਤ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 222 ਅਤੇ 120 ਬੀ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵਿਜੈ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ-2), ਵੰਦਨਾ (ਪੀਡਬਲਯੂ-5) ਅਤੇ ਉਮਾ ਦੇਵੀ (ਪੀਡਬਲਯੂ-10), ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਧੀ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ' ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੰਭੂ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ-3) ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮੇ 'ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।

7. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਗੁੰਮਸ਼ੁਦਗੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਅ ਉੱਤੇ, ਜਦੋਂ ਐੱਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੀ-73), ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵੰਦਨਾ (ਪੀਡਬਲਯੂ-5) ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 164 ਤਹਿਤ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡੀ-5), ਦੋਸ਼ੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਵੰਦਨਾ ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-10 ਉਮਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ 5 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਘਰ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। 10, 000/-। ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੱਡਾ ਵੇਚਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

8. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੰਦਨਾ (ਪੀਡਬਲਯੂ - 5) ਅਤੇ ਉਮਾ ਦੇਵੀ (ਪੀਡਬਲਯੂ-10) ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਨੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੇ। 50, 000/- ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੈਜਰ ਬੁੱਕ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੰਦਨਾ (ਪੀਡਬਲਯੂ-5) ਅਤੇ ਉਮਾ ਦੇਵੀ (ਪੀਡਬਲਯੂ-10) ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਵੱਲੋਂ ਮੰਗੇ ਗਏ ਪੈਸੇ ਕਾਰਨ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ

ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾਹ ਵੰਦਨਾ (ਪੀਡਬਲਯੂ - 5) ਅਤੇ ਉਮਾ ਦੇਵੀ (ਪੀਡਬਲਯੂ-10) ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਰਾਸ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਕਦੋਂ ਉਧਾਰ ਲਏ ਸਨ।

9. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੋਪਾਲ ਸਾਹ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ 2008 (17) ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 128 ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮਾ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਬੂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ, ਠੋਸ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਲੜੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਸਜ਼ਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਸ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦੀ ਹੈ। ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਠੋਸ ਨਹੀਂ ਹਨ ਇਸ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਹਾਲਾਤ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਸ਼ੰਭੂ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ-3) ਨੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 164 ਤਹਿਤ ਆਪਣਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਡੀ-5) ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

10. ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਦੂਜਾ ਸਬੂਤਾਂ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਜਤਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਹਿ ਦਾ ਫਟਿਆ ਹੋਇਆ ਪੱਤਾ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਪੱਤਾ ਬਰਾਮਦ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਫਟਿਆ ਹੋਇਆ ਪੱਤਾ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਗਜ਼ ਬਹਿ (ਆਰਟੀਕਲ 27) ਵਿੱਚੋਂ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਐੱਫ. ਐੱਸ. ਐੱਲ. ਰਿਪੋਰਟ ਨਾਲ ਮਿਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਦਾ ਫਟਿਆ ਹੋਇਆ ਬਹਿ ਪੇਪਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਕੋਲ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ। ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ 'ਤੇ ਕਲਮ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪੱਤੇ' ਤੇ ਲੱਗੀ ਲਿਖਤ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਸੀ। 11, 200/- ਦੋਸ਼ੀ

ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ 'ਤੇ ਪਰ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਨੂੰ ਇਹ ਪੈਸਾ ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੜੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਕਿਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਕੋਲ ਆਇਆ ਸੀ ਜੋ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਨੂੰ 13 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੂੰ 15 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ 7 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਦੀ ਕਥਿਤ ਘਟਨਾ ਲਈ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ 8 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ 11 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ 24 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਤਹਿਤ 1999 ਦੀ ਡਾਇਰੀ (ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਪੀ-79) ਦੇ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹਿ ਦੇ ਫਟੇ ਹੋਏ ਪੰਨੇ ਦੀ ਕਥਿਤ ਬਰਾਮਦਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬਹਿ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਦੇ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਐੱਫ. ਐੱਸ. ਐੱਲ. ਵੱਲੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਸ ਫਟੇ ਹੋਏ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਖਾਤਮੇ ਉੱਤੇ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੱਕੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ (ਪੀਡਬਲਯੂ-33) ਨੇ ਵੀ ਕਰਾਸ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹ

11. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜਿਸ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ("ਦਰਰਾਜ" ਤੋਂ ਬਾਰਸੋਟ ਤੱਕ) ਦੇ ਖੁਲਾਸੇ ਉੱਤੇ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 7 ਉਹ ਸੀ ਜੋ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਉੱਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉੱਤੇ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦੂਜਾ, ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਉਸ ਟੁਕੜੇ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਾਗਜ਼ ਖਾਲੀ ਸੀ।

12. ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਨੋਟਿਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਕਬੂਲਨਾਮੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮੁੱਚੇ ਹਾਲਾਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨਃ -

“1. ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੇਵੀਲਾਲ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ 'ਬਾਰਾ' ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ।

2. 7 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ, ਸਵੇਰੇ, ਲਗਭਗ 9-10, ਮ੍ਰਿਤਕ ਭਗਵਾਨਪੁਰਾ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ-ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦਾ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ।
3. ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਉਹ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਲਈ ਬਾਬੂਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਬੂਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ('ਨੇਹਰਾ') ਗਿਆ।

4. 6 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਬਾਬੂਲਾਲ ਦੁਆਰਾ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲਈ ਗਈ ਸ਼ੰਭੂ ਦੀ ਜੀਪ 7 ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਢਿਕੀਆ ਜਾਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।
ਫਿਰ 7 ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 8 ਵਜੇ, ਬਾਬੂਲਾਲ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਰੀ ਢੋਲ ਚੁੱਕਿਆ ਜੋ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ-ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਇੱਕ ਸੁੱਕੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ-ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਢੋਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

5. ਬਾਬੂਲਾਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ 'ਤੇ, ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜੇ ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ-ਅਹਾਤੇ ਦੀ ਕੰਧ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ' ਨੇਹਰਾ 'ਦੀ ਮਿੱਟੀ' ਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਵੀ ਸਨ। ਬਾਬੂਲਾਲ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਖੂਨ 'ਏ' ਸਮੂਹ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਤੇ।'ਏ' ਗਰੁੱਪ ਦੇ 'ਨੇਹਰਾ' ਦੇ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਧੱਬੇ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਦੀ 'ਨੇਹਰਾ' ਦੀ ਕੰਧ ਉੱਤੇ ਧੱਬੇ।

6. ਬਾਬੂਲਾਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ 'ਤੇ-ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ-' ਬਹਿ 'ਦਾ ਇੱਕ' ਬਹਿ 'ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ-ਇੱਕ ਪੱਤਾ ਲਗਭਗ 7-8 "X 6-7" ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

7. ਬਾਬੂਲਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੱਧਾ ਫਟਿਆ ਹੋਇਆ ਪੱਤਾ ਬਾਬੂਲਾਲ ਕੋਲ ਹੈ।

8. ਜਾਣਕਾਰੀ 'ਤੇ ਅਤੇ ਡੇਵਿਲਲ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ' ਤੇ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ, 'ਬਹਿ' ਦੇ ਅੱਧੇ ਫਟੇ ਪੱਤੇ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਹੋਇਆ ਹੈ। “ਦਰਰਾਜ ", ਜੋ ਕਿ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਫਰੇਮ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਕੰਧ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਤੰਗ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ।

9. ਇਸ ਫਟੇ ਹੋਏ ਪੱਤੇ ਉੱਤੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ-ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਖਾਲੀ ਹੈ।

13. ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹਤਾਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਅਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਤਹਿਤ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ

ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

14. ਹਾਲਾਤ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤ, ਇਸ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਲਾਸਿਕ ਵਿਆਖਿਆ, ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੋਰ ਲੱਭਣ ਯੋਗ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਸ਼ਰਦ ਬਰਧੀਚੰਦ ਸਾਰਦਾ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ 1984 (4) ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ.
116. ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 153 ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਅੰਸ਼ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨਃ -

“153. ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨਃ (1) ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੋਸ਼ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

ਇੱਥੇ ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਹਾਲਾਤ "ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ" ਅਤੇ "ਨਹੀਂ" ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਿਆਕਰਣ ਹੈ ਬਲਕਿ "ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਅਤੇ "ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ" ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਸਾਹਬਰਾਓ ਬੋਬੜੇ ਅਤੇ ਅਨਰ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ। ਬਨਾਮ. ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ [(1973) 2 ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 793 ਜਿੱਥੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨਃ

> “ਯਕੀਨਨ, ਇਹ ਇੱਕ ਮੁੱਢਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ' ਅਤੇ 'ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ' ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਨਸਿਕ ਦੂਰੀ ਲੰਬੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਿੱਟਿਆਂ ਤੋਂ ਵੰਡਦੀ ਹੈ। ”

(2) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੱਥ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਲਪਨਾ ਉੱਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ।

(4) ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ

(5) ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਇੰਨੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਿੱਟੇ ਲਈ ਕੋਈ ਵਾਜਬ ਅਧਾਰ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੰਮ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। "

15. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਸੁਜੀਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਨਾਮ ਅਸਾਮ ਰਾਜ 2013 (12) ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 406 ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਉਰਫ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ 2015 (11) ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 43 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਤਾਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਜਬ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅੰਡਰਲਾਈਂਗ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੇਨ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਬੂਤ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿੱਧਾ ਜੈਕੇਟ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੋ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਸਮੂਹਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੋ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

16. ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੀ ਤੱਥ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵੇਖੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ' ਤੇ ਅਧੂਰਾ ਅਤੇ ਅਸੰਗਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਨੂੰ "ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ "ਸੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ" ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੋਸ਼ ਉੱਤੇ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ

ਉੱਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ, ਸ਼ੱਕ, ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋਵੇ, ਸਬੂਤ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ।

17. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਾਲਾਤ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਸੰਭਵ ਹਨ, ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਸ ਲਾਭ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ। ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮਾਪਦੰਡ ਸਬੂਤ, ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੋਸ਼ ਉੱਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਆਓ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ, ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

18. ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਲਾਭ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਅਪੀਲਾਂ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਬਾਂਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਬਾਬੂ ਲਾਲ, ਜੋ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਕਲਪਨਾ ਕੇ. ਤ੍ਰਿਪਾਠ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Tarun Mehra

Advocate